

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

WSPÓLCZESNE RODZINY POLSKIE W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

W dniach 7 i 8 XII 1973 r. odbyła się w Poznaniu, zorganizowana przez Instytut Socjologii UAM, konferencja naukowa, której przedmiotem były współczesne rodziny polskie w świetle badań empirycznych. Otwarcia konferencji dokonał prorektor UAM prof. dr Zbigniew Leoński, a następnie w imieniu organizatorów powitał wszystkich przybyłych dyrektor Instytutu Socjologii UAM doc. dr hab. Andrzej Kwilecki.

Problematyka konferencji koncentrowała się wokół kilku podstawowych zagadnień. W pierwszym rzędzie referenci* przedstawili analizę makrostrukturalnych uwarunkowań życia rodzinnego, a w szczególności omawiali wpływ przynależności klasowo-warstwowej oraz zawodowej na zjawiska i procesy społeczne zachodzące we współczesnych rodzinach polskich. W zakres tej problematyki wchodziły również rozważania nad wpływem elementów środowiska społecznego rodziny na jej strukturę i funkcjonowanie. Drugim nurtem problemowym było zagadnienie związków między rodziną a przestępczością. W szczególności starano się określić w jaki sposób i z jakim nasileniem nieprawidłowo ukształtowane środowisko rodzinne wpływa demoralizująco na wychowywaną młodzież.

Następną grupą problemową była analiza psychospołecznych procesów wewnątrzrodzinnych, przy czym szczególną uwagę zwracano na procesy socjalizacyjne. Problematykę tę w pierwszym rzędzie podjęli psychologowie społeczni oraz pedagodzy, uczestniczący w konferencji bądź jako referenci bądź jako dyskutanci. I wreszcie ostatnim nurtem zainteresowań była problematyka metodologiczna i metodyczna badań nad rodziną. W tym zakresie zresztą konferencja dostarczyła inspiracji do dalszych refleksji metodologicznych, szczególnie ważnych z punktu widzenia budowania teorii socjologii rodziny. Zarówno w referatach jak i wystąpieniach w dyskusji postulowano wieloaspektowość badań nad rodziną, co wiąże się z kompleksowością stosowanych w badaniach metod, technik i procedur badawczych.

Na konferencji nastąpiła wymiana informacji na temat dorobku poszczególnych ośrodków naukowych w badaniach nad rodziną. W pierwszym dniu konferencji nastąpiła prezentacja badań Instytutu Socjologii UAM, pracującego w dwóch zespołach badawczych kierowanych przez doc. dr hab. Zbigniewa Tyszkę. Referat wprowadzający, zatytułowany „Badania Instytutu Socjologii UAM dotyczące klasowo-warstwowych i środowiskowych typów rodzin” przedstawił doc. dr hab. Z. Tyszcza. Następane cztery referaty dotyczyły szeroko pojętej struktury rodziny chłopskiej, robotników rolnych, pracowników umysłowych ze średnim oraz pracowników umysłowych z wyższym wykształceniem. Autorami referatów byli członkowie I zespołu badawczego — mgr Józef Brzezicha, Zofia Krzemień, Maria Łączkowska i Ryszard Urbaniak. Ponadto przedstawiono trzy komunikaty dotyczące rodzin robotniczych oraz małżeństw studenckich (referenci: doc. dr hab. Zbigniew Tyszcza, mgr Henryka Guenther i mgr Jolanta Pieniążek).

W pierwszym dniu konferencji przedstawiono także w 10 komunikatach rezultaty badań II zespołu badawczego, którego członkowie zajmowali się problematyką rodzinnych uwarunkowań przestępczości. W szczególności w komunikatach przed-

stawiono wpływ na (przestępczość nieletnich takich elementów życia rodzinnego jak: materialno-zawodowy status rodziny (mgr Teresa Hadrysiak i mgr Zbigniew Woźniak), kulturalne warunki życia rodzinnego (mgr Ryszard Wojnarski i mgr Tadeusz Raucht), stosunki międzyludzkie (mgr Anna Krzyżek-Nowak i mgr Ewa Kozłowska-Kiełczewska) oraz więź zewnętrzna i sytuacja społeczna rodzin (mgr Józefa Stankiewicz-Stańko i mgr Alicja Krężlewska-Woźniak). Jeden z komunikatów poświęcony był również badaniom nad rolą rodziny pochodzenia w resocjalizacji młodocianych przestępców (mgr Zbigniew Piechowiak).

Po przedstawieniu referatów i (komunikatów w dyskusji poruszano przede wszystkim problematykę metodologiczną. W szczególności uwagi dotyczyły sposobów uzyskiwania informacji o różnych sferach życia rodzinnego, co w badaniach nad rodziną sprawia badaczom znaczne trudności. Odpowiadając na uwagi dyskutantów doc. dr hab. Z. Tyszka podkreślił przede wszystkim fakt, iż w badaniach obu zespołów stosowano różne, wzajemnie uzupełniające się techniki badawcze, co pozwoliło na uzyskanie informacji o wielu aspektach życia badanych rodzin.

W drugim dniu konferencji referaty przedstawili: prof. dr Jerzy Piotrowski (Warszawa) „Przemiany współczesnej rodziny polskiej a zróżnicowanie społeczno-zawodowe”, doc. dr hab. Józef Rembowski (Gdańsk) — „Stosunki wewnątrzrodzinne w przekroju trzech środowisk”, dr Danuta Markowska (Warszawa) — „Struktura społeczno-ekonomiczna ludności wiejskiej a typy rodzin wiejskich”, dr Naum Chmielnicki (Katowice) — „Szersza rodzina i rodzina nuklearna w środowiskach robotników i pracowników umysłowych na Śląsku”, doc. dr hab. Helena Izdebska (Warszawa) — „Kryteria sukcesu osobistego a środowisko rodzinne młodzieży” i doc. dr hab. Maria Ziemska (Warszawa) — „Niektóre problemy uspołecznienia dzieci w rodzinie”.

Ponadto przedstawiciele kilku środowisk naukowych wygłosili 11 komunikatów — doc. dr hab. Mościcka (Wrocław), doc. dr hab. Andrzej Tymowski (Warszawa), dr Marek Latoszek, dr Krzysztof Wszeborowski, dr Jan Horbulewicz, dr Józefa Sołowiej i mgr Ludwika Turowska (Gdańsk), dr Jadwiga Komorowska i mgr Zofia Lubowicz (Warszawa), doc. dr Ludwik Janiszewski (Szczecin) oraz doc. dr hab. Franciszek Krzykała (Poznań).

Podsumowania merytorycznego całej konferencji dokonał doc. dr hab. Z. Tyszka zwracając m. in. uwagę na podstawowe problemy, wokół których koncentrowały się przedstawione referaty i komunikaty. W toku konferencji zarówno referenci jak i dyskutanci zastanawiali się nad skutecznymi sposobami badania rodziny, przedstawiając jednocześnie postulaty co do tego, w jakim kontekście należy rodzinę badać, jakie w badaniach uwzględniać zmienne. Starano się określić jakie zestawy metod i technik zapewniają najskuteczniejsze i najpełniejsze badanie rodziny. Jednocześnie konferencja dała podstawę do dalszych refleksji metodologicznych, jakie niewątpliwie powinni kontynuować socjologowie rodziny. Doc. Tyszka zwrócił również uwagę na to, iż celem konferencji poznańskiej było: 1) zaprezentowanie dorobku naukowego Instytutu Socjologii UAM w zakresie badań nad rodziną oraz 2) dokonanie przeglądu aktualnych badań socjologicznych i psychospołecznych prowadzonych w różnych ośrodkach w Polsce. Na podkreślenie zasługuje również fakt, iż była to pierwsza ogólnopolska konferencja socjologów rodziny poświęcona różnym typom rodzin polskich. W czasie jej trwania nastąpiła wymiana informacji między socjologami zajmującymi się problematyką rodzin polskich oraz poddany został dyskusji dotychczasowy dorobek badawczy socjologów rodziny.

Konferencję zamknął doc. dr hab. Andrzej Kwilecki podkreślając w swym wystąpieniu znaczenie tego rodzaju spotkań dla rozwoju badań z zakresu socjologii rodziny. Stwierdził, że doszło do konfrontacji badań i osiągnięć ośrodka poznańskiego w zakresie socjologii rodziny z innymi środowiskami naukowymi w Polsce. Zwrócił również uwagę na te problemy, które — jego zdaniem — w dalszych bada-

niach z zakresu socjologii rodziny powinny być szczególnie uwzględnione. Jednym z takich problemów jest sprawa polityki państwa w stosunku do rodziny oraz ustalenie, jakie mogą być konsekwencje tej polityki. Innym ważnym zagadnieniem jest problem małżeństw mieszanych, a więc związków osób wywodzących się z różnych klas i warstw społecznych czy też grup etnicznych. W takich rodzinach dochodzi do zderzenia różnych tradycji kulturowych i może to wywierać istotny wpływ na właściwe realizowanie przez rodzinę jej funkcji społecznych.

Maria Łączkowska

PRZEWÓD HABILITACYJNY DOC. DRA FRANCISZKA KRZYKAŁY

W dniu 18 VI 1973 r. odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM, na którym przeprowadzono kolokwium habilitacyjne doc. dra Franciszka Krzykały, kierownika Zakładu Socjologii Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu.

Doc. dr Franciszek Krzykała urodził się 25 IV 1925 r. w Nowym Bieruniu, pow. tyski w rodzinie chłopskiej. Szkołę średnią ukończył w 1947 r. w Opolu. W latach 1947 - 1952 studiował w Poznaniu, gdzie w 1950 r. otrzymał dyplom ukończenia studiów wyższych wydany przez Akademię Handlową, a w 1952 r. uzyskał stopień magistra filozofii w zakresie socjologii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Poznańskiego.

Pracę zawodową rozpoczął doc. dr F. Krzykała jeszcze w okresie studiów: w latach 1947 - 1951 pracował w Banku Inwestycyjnym w Poznaniu. Następnie w latach 1952 - 1962 pracował w Poznańskim Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego na stanowisku kierownika Działu Ekonomicznego. W okresie tym doc. dr F. Krzykała prowadzi jednocześnie badania socjologiczne, m. in. w rejonie konińskim na zlecenie Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN. Od września 1962 r. jest pracownikiem Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu.

W 1965 r. doc. F. Krzykała obronił pracę doktorską pt. *Badania procesów wstania młodej kadry oraz przestępczości gospodarczej w wybranych zakładach przemysłowych ziemi lubuskiej*, uzyskując tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Obszerny fragment tej rozprawy opublikowano w t. VI Roczników Lubuskich. Na podstawie tej rozprawy doc. dr F. Krzykała uzyskał nagrodę Ministra Szkolnictwa Wyższego III stopnia.

Doc. dr F. Krzykała od 1966 r. kieruje zespołem badawczym Zakładu Socjologii WSE w Poznaniu w ramach sekcji konińskiej Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN w ramach tematu problemowego: „Badanie przebiegu i skutków procesów socjalistycznej industrializacji w skali mikro- i makrostruktury społecznej PRL”. Doc. dr Fr. Krzykała kilkakrotnie w toku swej pracy wyjeżdżał na stypendia i konferencje naukowe za granicę, m. in. w latach 1972 - 1973 przebywał w Stanach Zjednoczonych, gdzie przeprowadził badania socjologiczne w przemyśle motoryzacyjnym (General Motors, Ford Motor CO, oraz Chrysler Corporation).

Dorobek naukowy doc. dra F. Krzykały obejmuje poza opublikowaną pracą doktorską i przyjętą do druku monografią habilitacyjną pt. *Problemy socjologiczne socjalistycznego przedsiębiorstwa przemysłowego* szereg skryptów, artykułów, komunikatów i recenzji zamieszczanych w różnych czasopismach naukowych.

Przewód habilitacyjny doc. dra F. Krzykały wszczęto uchwałą Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM w dniu 15 VI 1972 r. Na recenzentów pracy po-

wołano prof. dra hab. Władysława Markiewicza (PAN Warszawa), prof. dra Tadeusza Szczurkiewicza i prof. dra hab. Jerzego Piotrowskiego (SGPiS Warszawa). Powołana przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM komisja do spraw habilitacji na posiedzeniu w dniu 2 VI 1972 r. zapoznała się z recenzjami rozprawy habilitacyjnej oraz rozpatrzyła całokształt dorobku naukowego habilitanta i na tej podstawie podjęła decyzję o dopuszczeniu doc. dra F. Krzykały do kolokwium habilitacyjnego.

W czasie kolokwium prof. dr Tadeusz Szczurkiewicz zwrócił się do habilitanta z prośbą o ustosunkowanie się do poruszonych w rozprawie problemów przedsiębiorstwa przemysłowego w społeczeństwie socjalistycznym, a mianowicie o stwierdzenie, czy wszystkie owe problemy zostały w niej wyczerpująco omówione i uwzględnione. W odpowiedzi doc. dr F. Krzykała podkreślił, iż doskonale zdaje sobie sprawę, że w dysertacji nie uwzględnił wszystkich problemów socjologicznych, wiążących się z istnieniem i funkcjonowaniem socjalistycznego przedsiębiorstwa przemysłowego. Wydaje mu się, że należało jeszcze podnieść następujące kwestie:

- problem innowacji technicznych i organizacyjnych;
- zagadnienie zmienności pracy;
- zagadnienie pracy taśmowej a przewyższanie ujemnych skutków tzw. monotonii pracy;
- problem stosunków pomiędzy zwierzchnikami a podwładnymi;
- kwestię stosunku pracowników do prac zleconych i nadliczbowych;
- zagadnienie form spędzania wolnego czasu przez pracowników socjalistycznego przedsiębiorstwa przemysłowego;
- wpływ zakładu pracy na warunki socjalno-bytowe zatrudnionych, na ich sytuację rodzinną itp.

Rozwijając powyżej wyszczególnione zagadnienia habilitant zajął się szerszej psychosocjologicznymi skutkami zmienności pracy, wskazując na fakt, iż na ogół istnieje przekonanie, że drugą i trzecią zmianę w przedsiębiorstwie przemysłowym traktuje się jako uzupełniającą wobec pierwszej, w toku której wykonuje się jakoby główną pracę produkcyjną.

Prof. dr hab. T. Szczurkiewicz zadał pytanie o przyczyny, które należałoby uznać za pierwszorzędne w powstawaniu takiego stanu rzeczy. W odpowiedzi doc. dr F. Krzykała wskazał, iż działa tutaj i to zarówno wśród organizatorów jak i wykonawców produkcji, pewien tradycyjny schemat myślenia, który należy bezwzględnie przewyżżyć. Traktowanie bowiem a priori zmian pracy nierównorzędnie jako „lepsze” i „gorsze” z punktu widzenia efektów produkcji, sprawia iż rzeczywiście efekty są niejednakowe.

Wobec nieobecności dwóch pozostałych recenzentów, Rada Wydziału wyraziła zgodę na zadawanie pytań przez członków komisji Rady Wydziału do spraw habilitacji, doc. dra hab. Andrzeja Kwileckiego i doc. dra hab. Zbigniewa Tyszkę.

Doc. dr hab. A. Kwilecki zwrócił się do habilitanta z postulatem wyrażenia przez niego opinii na temat tzw. mieszanych struktur społecznych, opartych zarówno na elementach więzi formalnej jak i nieformalnej, a w szczególności jak przedstawiają się one w socjalistycznym przedsiębiorstwie przemysłowym. W odpowiedzi doc. dr F. Krzykała stanął na stanowisku, iż sam podział struktury wewnętrznej przedsiębiorstwa na formalną i nieformalną, należy uznać za ze wszech miar kontrowersyjną. Przyjmuje się zazwyczaj, iż struktura formalna zakładu pracy opiera się na całokształcie przepisów sformułowanych ogólnie (przez dyrekcję, czy jeszcze inne, nadrzędne instytucje), regulujących kontakty międzypracownicze. Struktura nieformalna obejmuje wtedy całą resztę wzajemnych powiązań międzyludzkich w zakładzie pracy. Podział taki — zdaniem habilitanta — opiera się na dwóch wątpliwych przesłankach:

— legalności — zakłada się, że formalne jest tylko to, co legalne i regulowane przez normy;

— niezależności schematu organizacyjnego od realizujących ten schemat konkretnych osób.

Wobec powyższego, doc. dr hab. A. Kwilecki zapytał, czy należy przyjąć, iż powyższa krytyka idzie w kierunku odrzucenia podziału na strukturę „formalną” i „nieformalną”, czy też w kierunku wykazania, że nie ma w zakładzie pracy tzw. struktur czystych. W odpowiedzi doc. dr F. Krzykała stwierdził, że jego wypowiedź należy raczej rozumieć jako krytykę podziału struktur zakładu pracy na „formalne” i „nieformalne”, bowiem funkcjonowanie przedsiębiorstwa jako zbiorowości społecznej jest wyznaczone przede wszystkim społeczno-technologiczną organizacją procesu produkcji.

Następnie doc. dr hab. Z. Tyszka zapytał habilitanta jak należałoby określić — jego zdaniem — rolę socjologii przemysłu w dobie rewolucji naukowo-technicznej. Doc. dr F. Krzykała wyraził opinię, że socjologia przemysłu nie zmieniła współcześnie — w porównaniu z okresem, w którym powstała — swego zasadniczego charakteru; poszerzyła jedynie swoje zainteresowania i problemy badawcze, z których najważniejszą wydaje się być próba wyjaśnienia i określenia społecznych skutków wprowadzenia rewolucji naukowo-technicznej. Ponadto, współczesna socjologia przemysłu musi współpracować i odnosić się do innych, wyspecjalizowanych dziedzin nauki jak np. ekonomii przemysłu, naukowej organizacji pracy, psychologii społecznej.

Ze względu na brak dalszych pytań, kolokwium habilitacyjne zakończono.

W czasie dyskusji nad kolokwium habilitacyjnym, prof. dr T. Szczurkiewicz, doc. dr hab. A. Kwilecki i doc. dr hab. Z. Tyszka ocenili odpowiedzi doc. dr F. Krzykały jako bardzo dobre, podkreślając jego gruntowną znajomość zagadnień socjologicznych związanych z przedsiębiorstwem przemysłowym oraz stwierdzili, że jego dotychczasowy dorobek świadczy o dużej dojrzałości naukowej. Ponadto doc. dr hab. A. Kwilecki podniósł kwestię podziału struktury społecznej na formalną i nieformalną, podziału, który został przez habilitanta skrytykowany. W dyskusji zabrał również głos prof. dr hab. Bolesław Hornowski, który stwierdził, że pojęcia te odegrały w swoim czasie doniosłą rolę w rozwoju teorii struktury społecznej i całkowite ich odrzucenie byłoby rzeczą w najwyższym stopniu ryzykowną. Prof. dr hab. B. Hornowski ocenił jednak pozytywnie przebieg kolokwium, podkreślając samodzielność intelektualną i odwagę w formułowaniu sądów habilitanta.

W tajnym głosowaniu Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego większością głosów przyjęła kolokwium habilitacyjne doc. dra F. Krzykały i nadała habilitantowi stopień naukowy doktora habilitowanego z zakresu socjologii.

Maria Roguszka

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA TADEUSZA ALEK KOWALSKIEGO.

W dniu 18 VI 1973 r. odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM, na którym przeprowadzono kolokwium habilitacyjne dra Tadeusza Alek Kowalskiego.

Dr Tadeusz Alek Kowalski urodził się 1 I 1932 r. w Wicynie (Lwowskie), w rodzinie chłopskiej. Po odbyciu studiów na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM uzyskał stopień magistra historii. W latach 1956 - 1961 pracował w Bibliotece Kórnickiej PAN, początkowo jako asystent, później zaś jako kierownik Działu

Opracowania. W latach 1960 - 1967 był kolejno asystentem i st. asystentem w Zakładzie Filozofii Akademii Medycznej w Poznaniu.

W czerwcu 1965 r. przedstawił na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu rozprawę doktorską pt. *Prywatno-publiczne formy popierania nauki w Wielkopolsce pod zaborem pruskim*, za którą otrzymał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych.

W październiku 1967 r. dr T. Alek Kowalski podjął pracę w Katedrze Historii Filozofii i Myśli Społecznej UMK na stanowisku adiunkta. W 1969 r. został mianowany na stanowisko docenta w Międzywydziałowym Studium Nauk Politycznych UMK. Aktualnie pełni obowiązki kierownika tego studium.

Dr Tadeusz Alek Kowalski jest członkiem PTF, PTS i PTPN; współpracuje z kilkoma zespołami naukowymi w Polskiej Akademii Nauk.

Dorobek naukowy dra Tadeusza Alek Kowalskiego obejmuje poza pracą doktorską i monografią habilitacyjną szereg artykułów, recenzji i polemik publikowanych w różnych czasopismach naukowych krajowych i zagranicznych. W swych badaniach koncentrował się on wokół problematyki powstawania i rozwoju form instytucjonalnych nauki. Rezultatem tych dociekań jest przedstawiona w czerwcu 1972 r. praca habilitacyjna pt. *Rozwój form organizacyjnych nauki w w. XIX i XX*.

Przewód habilitacyjny dra Tadeusza Alek Kowalskiego wszczęto uchwałą Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM w dniu 26 VI 1972 r. Na recenzentów pracy powołano prof. dra T. Szczurkiewicza, prof. dra J. Szczepańskiego i doc. dra hab. S. Kozyr-Kowalskiego (UAM).

Powołana przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM komisja do spraw habilitacji zapoznała się z recenzjami rozprawy habilitacyjnej oraz rozpatrzyła całokształt dorobku naukowego habilitanta i na tej podstawie podjęła decyzję o dopuszczeniu dra T. Alek Kowalskiego do kolokwium habilitacyjnego.

W czasie kolokwium prof. T. Szczurkiewicz poprosił habilitanta o przedstawienie cech, wykazujących odmiennosc następujących instytucji naukowych: PAN-u, Uniwersytetu (dawnego i obecnego) oraz PTPN. W odpowiedzi habilitant stwierdził, iż należy uwzględnić dwa aspekty tej problematyki: a) próbne określenie tego co rozumiemy przez instytucjonalizację nauki, b) wskazanie na charakterystyczne cechy instytucji naukowych, będących przedmiotem porównania. Tak więc PAN jest kontynuatorką Akademii Umiejętności, zaś Uniwersytet obecny różni się od uniwersytetu, który kształtował się w ciągu dziejów. Należy uwzględnić także genezę i proces kształtowania się PTPN. Na tle tych ogólnych rozróżnień między poszczególnymi formami instytucjonalizacji można spróbować podać definicję samego terminu instytucjonalizacji, jako określonych procesów i uwarunkowań genezy, powstania i wyłaniania się instytucji naukowych, podziału ich funkcji i zadań, złożenia się ich w określone struktury organizacyjne.

Prof. T. Szczurkiewicz zadał dodatkowe pytanie o wykazanie odmienności zakresu instytucjonalizacji tych form nauki i wskazanie ich źródeł społecznych. Dr T. Alek Kowalski wymienił następujące różnice między tymi formami:

- a) wskazujące na różny zakres zadań poszczególnych instytucji,
- b) na formy i sposoby kontroli nad realizacją zadań stojących przed tymi instytucjami.

Biorąc pod uwagę kształtowanie się zadań takich np. instytucji jak uniwersytetu i PTPN łatwo jest zobaczyć różnicę w zakresie zadań, które mają do spełnienia te instytucje. Zakres ten jest z jednej strony jednakowy — wynika on z funkcji głównej, z funkcji poznaawczej. Realizacja tej funkcji wiąże się z szeroko rozumianą potrzebą uprawiania nauki przez obie te instytucje. Z drugiej jednak strony, zakres tej funkcji jest odmienny. Główną funkcją uniwersytetu jest realizowanie zadań, wytyczonych przez państwo. Chodzi bowiem tutaj głównie o zinstytucjonalizowane funkcje wychowawczo-dydaktyczne, które uniwersytet realizuje obok

funkcji podstawowej — badawczej. Natomiast powstanie PTPN nie odbywało się w związku z realizacją zadań, nakładanych przez państwo. Wyniki działalności PTPN nie były więc rezultatem tak rozumianej instytucjonalizacji.

Drugi recenzent prof. J. Szczepański zadał pytanie o określenie pojęcia nauki jako organizacji oraz o wyjaśnienie zmian, które spowodowały, że nauka stała się siłą, przekształcającą życie społeczno-gospodarcze kraju. Nauka — mówił w odpowiedzi dr T. Alek Kowalski — jest pojęciem wieloznacznym. Wśród wielu desygnatów tej nazwy należy wyróżnić jeden szczególnie ważny — naukę jako formę organizacyjną. W tym aspekcie oznacza ona pewną strukturę, pewien schemat obejmujący określoną ilość osób, tworzących grupę celową, powołaną do świadomego uprawiania nauki. Nauka jest wiedzą, która realizuje różne funkcje. Jedną z nich jest diagnoza sytuacji, dostarczanie wiedzy, która może być zastosowana w praktyce. Równocześnie nauka spełnia inną funkcję, którą można umownie nazwać funkcją upowszechniania, funkcją oświatową czy też wychowawczo-dydaktyczną. Istnieją także inne jeszcze funkcje nauki jak np. ideologiczne, związane z formowaniem obrazu zastanego świata.

W wielu swych aspektach nauka jest siłą, która staje się elementem sił wytwórczych. Dostarczanie przez naukę obrazu świata — oto co stanowi o jej praktycznych zastosowaniach.

Jako trzeci zadał pytanie doc. dr hab. S. Kozyr-Kowalski. Poprosił on o określenie koncepcji ideologii Mannheima w odniesieniu do jego sposobu ujmowania poznania naukowego.

Koncepcja ideologii Mannheima — stwierdził habilitant — stanowi jedno z kontrowersyjnych, w stosunku do marksizmu, ujęć tej problematyki. Mannheim pod koniec lat trzydziestych naszego wieku ogłosił dwie rozprawy na temat ideologii, łączące się także z problemami socjologii wiedzy. Były to *Ideologie und Utopie* oraz tłumaczona na język polski praca *Socjologia wiedzy*. Poglądy przedstawione w obu tych rozprawach różnią się całkowicie od koncepcji marksistowskich. Mannheim powiada: nauka uwarunkowana jest przez struktury społeczne, przez egzystencję grup społecznych, zwłaszcza klasowych. Materialne warunki bytu jak i indywidualny obraz świata, dostarczany przez naukę, przejawia się w sposób złożony, pozornie nieuchwytny dla oka. Tutaj Mannheim jest jakby zgodny z teorią marksistowską. Jednak dalej twierdzi on, że w oczach jednostek dokonuje się przekształcenie obrazu świata, następuje swego rodzaju zniekształcenie rzeczywistości. Mogą występować dwa rodzaje tych „wypaczeń” wartości poznawczych. Związane są one z dwojakim rozumieniem pojęcia ideologii: a) jako pojęcia cząstkowego oraz b) jako pojęcia całkowitego. Rozróżnienia te można także określić jako partykularne i totalne pojmowanie ideologii.

Ideologia w pierwszym znaczeniu stanowi zafałszowanie bardzo zbliżone do kłamstwa; w drugim znaczeniu pojęcie to wiąże się już z istnieniem całej struktury społecznej. Na rozumienie ideologii w znaczeniu totalnym mają wpływ momenty pochodzenia klasowego, momenty; o których mówi się przy analizie epok historycznych. W zakończeniu dr T. Alek Kowalski stwierdził, że Mannheim jest właściwie przedstawicielem poglądów, które zaprzeczają możliwości poznania obiektywnego oraz że w jego koncepcji widać pewien subiektywizm ujęcia tej problematyki.

Następnie zadał pytanie prof. dr W. Jakóbczyk, który poprosił o wyjaśnienie, jak na możliwościach działania PTPN odbijał się okres zaborów oraz jak wyglądała sytuacja na tym odcinku w innych krajach. Towarzystwo Poznańskie Przyjaciół Nauk (bo tak się ono początkowo nazywało) — mówił dr T. Alek Kowalski — wzorowało się w zakresie spraw programowych na warszawskim ośrodku naukowym. Jednak w działalności praktycznej PTPN odbiegało od swych celów programowych. Członkowie towarzystwa przyjęli zasadę nieingerowania w sprawy typu politycznego. Mimo że nie istniały wówczas centralne instytucje naukowe, polityczne

i państwowe, to jednak Towarzystwo w pewnych momentach historycznych realizowało zadania narodowe i naukowo-badawcze. Było ono ośrodkiem dyspozycyjnym inicjatyw, zmierzających do wychowania kadr naukowych. Podejmowało ono także szereg inicjatyw kulturalnych. Gdy np. zawieszona została działalność Warszawskiego TPN, wówczas „włączała się” ogólnonarodowa funkcja PTPN, które stawało się ośrodkiem działalności społeczno-politycznej na skalę kraju.

Po zakończeniu kolokwium odbyła się dyskusja, w której zabierali kolejno głos wszyscy recenzenci i inni członkowie Rady Wydziału. Ocenili oni w zasadzie pozytywnie wypowiedzi habilitanta oraz podkreślali, iż jego dorobek naukowy świadczy o wysokiej dojrzałości naukowej.

W tajnym głosowaniu Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego większością głosów przyjęła kolokwium habilitacyjne dra Tadeusza Alek Kowalskiego i w drugim tajnym głosowaniu większością głosów nadała habilitantowi stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie socjologii.

Leszek Ogórek

INSTYTUT DOSKONALENIA KADR KIEROWNICZYCH
ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ

ogłasza

KONKURS

na najlepszą rozprawę doktorską i najlepszą pracę magisterską z dziedziny organizacji zarządzania, obronione w latach 1974 i 1975

Do konkursu zgłoszone być mogą prace w istotny sposób przyczyniające się do rozwoju socjalistycznej teorii zarządzania.

Przewidziane w konkursie nagrody są następujące:

za rozprawę doktorską:

pierwsza nagroda	15 000 zł
druga nagroda	10 000 zł
trzecia nagroda	5 000 zł

za pracę magisterską:

pierwsza nagroda	5 000 zł
druga nagroda	3 000 zł
trzecia nagroda	1 000 zł

Jury konkursu zostanie powołane przez Radę Naukową Instytutu Doskonalenia Kadr Kierowniczych Administracji Państwowej. Decyzje jury we wszystkich sprawach związanych z konkursem będą ostateczne.

Rozprawy i prace na konkurs mogą być zgłaszane do 31 XII 1975 r. przez dziekanów wydziałów lub dyrektorów instytutów wyższych uczelni, które nadały autorowi stopień doktora lub magistra.

Do zgłoszonej rozprawy lub pracy należy dołączyć opinię Rady Wydziału lub Rady Naukowej Instytutu.

Rozprawy i prace należy zgłaszać do Instytutu Doskonalenia Kadr Kierowniczych Administracji Państwowej, 02 - 067 Warszawa, ul. Wawelska 56, pokój 114, tel. 25 - 78 - 55